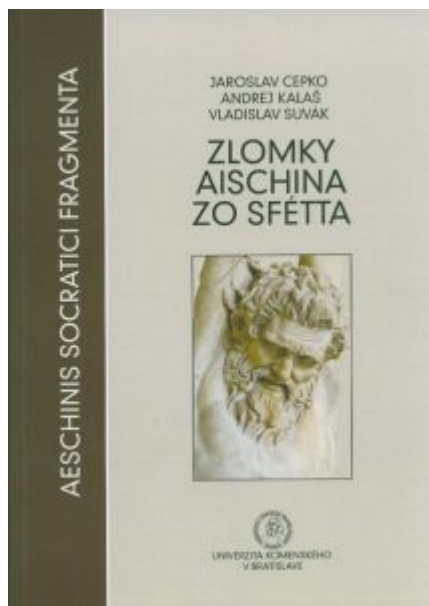

Aischinés zo Sfétta: malý alebo veľký sókratik?

Zuzana Zelinová

Zelinová, Z.: Aischinés zo Sfétta: malý alebo veľký sókratik? In: *Ostium*, roč. 16, 2020, č. 3.

Cepko, J. – Kalaš, A. – Suvák, V.: *Aeschinis Socratici*

Fragmenta/Zlomky Aischina zo Sfétta. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského 2020, 268 s.

Jedným z najväčších problémov spájajúcich sa so sókratovským diskurzom je tzv. „sókratovská otázka“ – tá referuje predovšetkým o problematike autorstva a autenticity Sókratovej filozofie. Je to otázka, ktorá implikuje množstvo menších pod-otázok a kontroverzných úvah ako napríklad: Dokážeme objaviť historického Sókrata či pravú Sókratovu filozofiu? Je Sókratés jednoducho neuchopiteľný? Sú Platónove rané dialógy skutočne pravým odrazom Sókratovho myslenia? Alebo Sókratovu filozofiu oveľa lepšie zachytil Xenofón a „menší sókratici“?

Práve spomínaným menším sókratikom sa už niekoľko rokov intenzívne venujú slovenskí odborníci na antickú filozofiu. Náš domáci výskum v oblasti sókratovských štúdií iniciovala v roku 2010 publikácia *Antisthenés*, ktorá vyšla vo vydavateľstve Kalligram. Uvedená monografia sa v roku 2013 dočkala rozšírenia a vyšla tentokrát vo Vydavateľstve Univerzity Komenského pod názvom *Antisthenis fragmenta/Antisthenove zlomky*. V roku 2016 to isté vydavateľstvo uviedlo ďalšiu kolektívnu prácu venovanú druhému významnému kynikovi Diogenovi zo Sinopy s analogickým názvom *Diogenis fragmenta/Diogenove zlomky*. V roku 2020 sme sa vďaka Vydavateľstvu Univerzity Komenského dočkali aj tretieho zväzku z edície *Fontes Socraticorum*, ktorý sa zaoberá zaujímavým sókratovským mysliteľom Aischinom zo Sfétta a nesie názov *Aeschinis Socratici Fragmenta* alebo v slovenskom jazyku *Zlomky Aischina zo Sfétta*. Autormi tohto zväzku sú – tak ako v prípade *Diogenis fragmenta* – Jaroslav Cepko, Andrej Kalaš a Vladislav Suvák.

Celá publikácia sa skladá z niekoľkých hlavných častí: z úvodnej štúdie (s.7-28), z gréckeho a latinského originálneho textu, z prekladu zlomkov a z rozsiahlych komentárov. Záverečné časti

obsahujú zoznam skratiek (s. 227-231), *index locorum* (s. 232-250) a bohatý zoznam prameňnej a interpretačnej literatúry (s. 251-268). Jazyková a formálna úroveň recenzovaného titulu je zvládnutá veľmi dobre. Text sa výborne číta a je takmer nemožné nájsť v ňom akýkoľvek preklep, gramatickú alebo štylistickú chybu.

Úvodná štúdia je – podobne ako v prípade Antisthena a Diogena – rozdelená na dve hlavné časti: na časť, ktorá pojednáva o Aischinovom živote, a na časť, ktorá sa zaoberá jeho dielom. Ako sa však dozvedáme neskôr, v texte antická filozofia spravidla tieto dve oblasti spájala, teda filozofov život mal odrážať jeho dielo, resp. závery jeho praktickej filozofie a *vice versa*. Na prvý pohľad sa preto môže javiť, že Aischinés v tomto ohľade nepredstavoval pravý ideál sókratovského filozofa. Autori úvodnej štúdie nás informujú o diskrepancii medzi filozofickým učením a jeho životom a uvádzajú, že Aischinés bol veľmi bezcharakterný človek, plagiátor a podvodník, ktorý nesplácal svoje dlhy. Toto obvinenie je súčasťou súdnej reči *Proti sókratovcovi Aischinovi, za dlžobu*, ktorá sa nám zachovala od jeho súčasníka, slávneho rečníka Lysia. „Súčasťou Lysiovej ‚obhajoby‘ je poukaz na rozpor medzi spravodlivým filozofickým charakterom vykresleným v Aischinových dialógoch a jeho skutočným správaním“ (s. 13). Ak však zoberieme do úvahy celý kontext a význam Aischinovej filozofie, pochopíme, že toto protirečenie medzi myslením a konaním je len zdanlivé. Aischinés nadväzuje na ten portrét sókratovského mudrca, ktorý nachádzame zachytený aj vo Faidónovom dialógu *Zópyros*, ktorý predstavuje Sókrata ako nezdržanlivého a žiadostivého človeka plného vášne. Jediné, čo dokázalo známeho filozofa zmeniť, je sila filozofie a *askésis*, teda práca na sebe samom. Aischinés vo svojich dialógoch pracuje s tým istým motívom. Ako naznačujú aj samotní autori publikácie, Aischinés sa sám v istom zmysle stotožňuje s postavou kontroverzného aténskeho aristokrata Alkibiada (por. s. 18). A je to predovšetkým spupný Alkibiadés, ktorého nedokáže zmeniť nič iné len láska k Sókratovi. Nemôžeme sa teda čudovať, že skúmanie akéhosi prerodu – zo žiadostivého človeka na neutrasiteľného hrdinu, z neplatiča dlhov a plagiátora na jedného z najznámejších sókratovských mysliteľov – hrá významnú úlohu v Aischinovej filozofii. Práve z tohto hľadiska je potrebné prehodnotiť protirečenia vynárajúce sa medzi Aischinovým životom a filozofiou. „Ak majú správy o ňom dvojznačný charakter, tak možno preto, že sebazdokonaľovanie je v sókratike tou najbolestivejšou a najzložitejšou prácou“ (s. 23).

O niekoľko riadkov vyššie sme použili v súvislosti s predmetným filozofom označenie „jeden z najvýznamnejších sókratovských mysliteľov“. Toto spojenie nebolo náhodné, pretože vďaka úvodnej štúdii sa dozvedáme množstvo zaujímavých faktov, ktoré nás vedú k tomu, aby sme prehodnotili označenie „menší sókratíci“. Prečo niektorých sókratíkov nazývame vlastne „menšími“? Je to preto, lebo sa nám od nich v porovnaní s Platónom či Xenofóntom zachovalo menej textovej evidencie? Alebo je to preto, lebo ich považujeme za menej dôveryhodných či spoľahlivých? Je to vari preto, lebo ich filozofia nebola natoľko hlboká, aby oslovila ďalšie generácie mysliteľov takým spôsobom ako platonizmus? Nech už sú odpovede na uvedené otázky akékoľvek, podstatné je, že Aischina nemôžeme označiť za hocijakého bezvýznamného a okrajového sókratovca. Podľa antických prameňov hral Aischinés významnú úlohu napríklad aj v Sókratovom súdnom procese – „Tradícia, ktorá siaha až k stratenému Eukleidovmu spisu Aischinés, pripomína, že to nebol Kritón, ale Aischinés, kto chcel pomôcť Sókratovi k úteku z väzenia“ (s. 10). Dokonca je možné, že niektoré Platónové dialógy (*Menexenos* či *Symposion*) vznikli ako reakcia na Aischinovu filozofiu. Štúdia sa nám teda snaží ponúknuť neplatónsky obraz Sókrata, resp. snaží sa nám ukázať iný uhol pohľadu alebo podnietiť istú zmenu v paradigme, v nazeraní na to, kto je malý a kto je veľký sókratovský filozof. Rovnako je žiaduce prehodnotiť aj filozofické témy, ktoré bežne označujeme ako „sókratovské“. V prípade Aischina sa ukazujú predovšetkým dve významné témy: a) problematika filozofickej lásky a vzťahu ako *synousie* a b) spôsob výchovy či premeny a zdokonaľovania seba samého. Zdá sa, že podľa autorov monografie je u Aischina súčasťou sókratovskej *padeie mimésis*, teda napodobňovanie istých ideálov a vzorov správania v procese seba-vytvárania. „...Aischinov Sókratés (používa – doplnila Z.Z.) životné príbehy slávnych osobností, na základe ktorých chce

ukázať svojmu žiakovi, v čom sa podobá, resp. líši jeho život od iných, a následne vysvetľuje, prečo je to tak“ (por. s. 25).

Úvodná štúdia z pera Cepka, Kalaša a Suváka čitateľa naozaj vnáša do Aischinovho života, približuje mu zrozumiteľným spôsobom jeho filozofiu a taktiež ponúka pomerne podrobný prehľad interpretačnej literatúry, ktorá sa za posledných 150 rokov venovala tomuto „marginalizovanému“ sókratovskému autorovi. Jedna vec nám však v štúdií chýba. Tretí zväzok zo zbierky *Fontes Socraticorum* sa po prvýkrát nevenuje sókratovi, ktorého by sme spájali s kynizmom. Nazdávame sa, že pre čitateľa prvých dvoch zväzkov by mohlo byť zaujímavé a inšpiratívne akési porovnanie Aischinovej filozofie a sókratovskej verzie kynizmu, tak ako ju predstavujú predchádzajúce dve knihy, teda *Antisthenis fragmenta* a *Diogenis fragmenta*. V tomto ohľade asi nestačí iba uviesť, že Giannantoni vo svojej zbierke predmetných antických autorov zaraďuje všetkých spolu medzi sókratovských mysliteľov. Táto námietka sa nám javí podstatnou najmä vtedy, keď zoberieme do úvahy jeden z konkrétnych cieľov monografie – „Dúfame, že (práca – doplnila Z.Z.) zaujme aj tých čitateľov, ktorí majú radi antickú literatúru, ale doteraz nemali možnosť čítať Aischinove zlomky v origináli alebo v preklade“ (por. s. 6).

Aischinés, podobne ako Platón, písal dialógy. Podľa Diogena Laertského ich napísal sedem: dialógy *Miltiadés, Kallias, Axiochos, Aspasia, Alkibiadés, Télaugés* a *Rinón*. Všetkým uvedeným dialógom, teda zlomkom, ktoré sa nám z nich zachovali, sa veľmi podrobne venujú ďalšie časti monografie, ktoré pozostávajú z prekladov jednotlivých častí Aischinovho diela a z rozsiahlych komentárov. Publikovaný preklad aj komentáre vychádzajú z kritického vydania gréckych a latinských správ, ktoré zostavil už spomínaný Gabriele Giannantoni (*Socratis et Socraticorum Reliquiae*, zv. 2, s. 593-629 a zv. 4, s. 585-596), pričom sú doplnené o vlastný autorský výskum a reflexiu. Novinkou oproti Giannantonimu tvorí 11 nových zlomkov (v monografii kapitola s názvom *Prídavok, Niektoré ďalšie zlomky Aischina zo Sfétta*, s. 209-225), ktoré zozbierala v roku 2017 Francesca Pentassugliová.

Na záver by sme chceli konštatovať, že kolektívna monografia *Aeschinis Socratici Fragmenta* alebo *Zlomky Aischina zo Sfétta* predstavuje ďalší vydarený prírastok do slovenskej edície *Fontes Socraticorum*. Knihu pritom môžeme čítať ako samostatné dielo alebo ako ďalšie pokračovanie „napínaveho príbehu“ o sókratovských mysliteľoch, o ich filozofii, dobrodružstvách a predovšetkým o spôsobe života. Tento príbeh však v žiadnom prípade nekončí a ako uvádzajú autori, bude mať ešte niekoľko pokračovaní. Sľubujú, že štvrtý zväzok edície bude tvoriť preklad zachovaných svedectiev o Kratétovi a jeho družke Hipparchii (*Cynicorum minorum fragmenta: Crates et Hipparchia*), piaty bude venovaný prekladu Dionových kynických rečí a šiesty, posledný zväzok by mal priniesť všetky dôležité správy týkajúce sa hedonistického filozofa Aristippa a jeho nasledovníkov v kyrénskej škole. Máme sa naozaj na čo tešiť. Sókratovská otázka sa otriasa v základoch a čelí náporu neplatónskych podôb sókratovstva.

Mgr. Zuzana Zelinová, PhD.

Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK

Šafárikovo nám. 6

818 01 Bratislava 1

e-mail: zelinova13@gmail.com